

ส่วนที่ 4

ผลการประชุมเชิงปฏิบัติการ : เวทีกลไกการบูรณาการ การพัฒนาสังคม และสวัสดิการสังคม

การประชุมเชิงปฏิบัติการเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้การบูรณาการกลไกการพัฒนาสังคมและสวัสดิการสังคมซึ่งเป็นกิจกรรมหลักของโครงการส่งเสริมการพัฒนาสังคมเชิงบูรณาการ ปี 2552 โดยสำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้กำหนดให้มีกิจกรรมดังกล่าวเพื่อที่จะเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ผ่านการถอดบทเรียนการทำงาน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบข้ามกลุ่มพื้นที่โดยเน้นการอภิปรายประเด็นปัญหาาร่วมกัน ซึ่งประเด็นปัญหาดังกล่าวถือเป็นประเด็นที่ตัวแทนพื้นที่ผู้เข้าร่วมประชุมเล็งเห็นว่าเป็นประเด็นปัญหาาร่วมกันที่พื้นที่ภาคกลางจำเป็นต้องพิจารณาถึงสภาพที่เป็นอยู่ ผลกระทบที่เกิดขึ้น และค้นหาแนวทางในการพัฒนาร่วมกัน

เวทีการประชุมเชิงปฏิบัติถือเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อบูรณาการแนวความคิด เพื่อกำหนดแนวทางการทำงานเพื่อการพัฒนาและการจัดสวัสดิการสังคมทั้งจากกิจกรรมที่ได้ดำเนินการอยู่และการกำหนดกิจกรรมอื่นๆ เพิ่มเติมเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและข้อท้าทายที่จะเกิดขึ้น

ความคาดหวังประการหนึ่งจากการจัดเวทีดังกล่าว ทางคณะผู้จัดหวังว่าแนวทางดังกล่าวจำเป็นกระบวนการพัฒนาศักยภาพบุคคลที่เข้าร่วมโดยดำเนินการผ่านการมีปฏิสัมพันธ์อย่างเข้มข้นในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งนี้เพราะการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเป็นการเรียนรู้จากบทเรียน ความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ของผู้ที่มีทุนทางสังคมอยู่ในระดับหนึ่งแล้ว ซึ่งทำให้การอภิปรายจะเกิดความลุ่มลึกและเปิดประเด็นในแนวกว้างที่จะเชื่อมโยงไปสู่เรื่องต่างๆ

ผลการประชุมเชิงปฏิบัติการ

ผลจากการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทำให้เกิดข้อค้นพบเพื่อการบูรณาการกลไกพัฒนาสังคมและสวัสดิการสังคม ดังนี้

1. การประชุมเชิงปฏิบัติการตลอดจนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อการพัฒนาสังคม จำเป็นต้องทำความเข้าใจและให้ความสนใจในหลายประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันที่จับต้องได้ เพราะการพัฒนาสังคมมีความหมายที่

กว้าง สวัสดิการสังคมจึงต้องครอบคลุมไปยังหลายประเด็นไม่ว่าจะเป็นปัญหาความยากจน ปัญหาขยะ หรือปัญหาสิ่งแวดล้อม

2. การบูรณาการการทำงานด้านการพัฒนาสังคมได้มีความหมายเพียงแค่การร่วมมือกัน หรือการสร้างความร่วมมือการทำงานให้เกิดขึ้นในลักษณะการรับรู้ในประเด็นร่วมกันหรือการกำหนดกรอบการทำงานเท่านั้น หากแต่การบูรณาการการทำงานเป็นการสร้างหรือส่งเสริมศักยภาพให้เพิ่มพูนมากยิ่งขึ้น ซึ่งการเพิ่มพูนดังกล่าวอาจเกิดจากกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันและขยายออกไปยังมีมิติต่างๆ ที่กว้างมากยิ่งขึ้น

3. ลักษณะการทำงานด้านการพัฒนาสังคมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ภาคกลางมีลักษณะของการเอาธรรมาภิบาลกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ในลักษณะของการมีจิตอาสาของกลุ่มคนที่เป็นแกนนำกิจกรรมหรือแกนนำชุมชน โดยกระบวนการทำงานดังกล่าวเป็นไปในลักษณะอาสาสมัครที่ไม่ได้มีค่าตอบแทนที่ชัดเจน (ยกเว้นกรณีของกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับกองทุนสวัสดิการที่อาจมีค่าตอบแทนในลักษณะค่าบริหารจัดการกองทุนบ้าง)

4. กิจกรรมที่เกิดขึ้นโดยมากมีจุดเริ่มต้นมาจากปัญหาหลักที่เกิดขึ้นในชุมชน ตัวอย่างเช่นกรณีปัญหาผู้สูงอายุถูกทอดทิ้งและประสบปัญหาความต้องการทั้งค่าใช้จ่ายในการดูแลสุขภาพ ค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน จึงนำไปสู่การจัดสวัสดิการและการตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการเพื่อให้ความช่วยเหลือทั้งในลักษณะการบรรเทาปัญหาความต้องการเฉพาะหน้าในด้านความเป็นอยู่ และการสร้างหลักประกันในการดำเนินชีวิต ในขณะเดียวกัน มีการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุเพื่อให้ผู้สูงอายุมีบทบาทในพื้นที่ชุมชน อันเป็นการเติมคุณค่ามากกว่าละเลยคุณค่าของผู้สูงอายุ

5. สิ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมด้านการพัฒนาสังคมในกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังเช่นกรณีกลุ่มอนุรักษ์เขาเอราวัณพบว่ากระบวนการต่อสู้เรียกร้องเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากรธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์ และความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นกระบวนการต่อสู้ที่ใช้สันติวิธีทั้งในรูปของการเจรจาและการสร้างความเข้าใจ มากกว่าการใช้กำลังอำนาจหรือ

ความรุนแรงเข้าตัดสิน มีการใช้ความรู้เป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนแปลงความคิด และพฤติกรรมของผู้คนให้เกิดการยอมรับ ตระหนักและเห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติในความหมายของการอยู่ร่วมกันเพื่อให้เกิดการเกื้อกูลหล่อเลี้ยงซึ่งกันและกัน

6. เครื่องมือในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่หลายพื้นที่นิยมใช้ก็คือ การพัฒนาศักยภาพผ่านการศึกษาดูงานข้ามพื้นที่ ซึ่งทำให้เกิดแนวคิดใหม่ๆ ในการทำงาน โดยหลายบทเรียนที่เกิดขึ้นในหลายพื้นที่ทำให้เห็นถึงปัจจัยความสำเร็จและอุปสรรคที่เป็นเงื่อนไขที่พึงต้องระวังในการทำงานด้านการพัฒนาสังคม

7. ภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง เป็นปัจจัยเสริมที่ทำกลุ่มให้การรวมกลุ่มเกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็ว มีความสัมพันธ์ที่เหนียวแน่น และขยายผลไปยังกิจกรรมที่หลากหลายให้เกิดความเข้มแข็งขึ้นในชุมชน ปัจจัยภาวะผู้นำและตัวผู้นำที่น่าเชื่อถือและเป็นที่ยอมรับถือได้ว่าเป็นปัจจัยความสำเร็จของกิจกรรมในแทบทุกพื้นที่ ซึ่งความน่าเชื่อถือและยอมรับนั้นมีความหมายที่เกี่ยวกับการมีศรัทธาต่อตัวผู้นำ (Charisma) ซึ่งความเชื่อมั่นดังกล่าวก่อให้เกิดพลังชุมชนในการทำงานในพื้นที่ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

8. วิธีการดำเนินงานที่มักเกิดขึ้นควบคู่ไปกับความยั่งยืนของกิจกรรมก็คือ การทำงานแบบเครือข่ายภายในพื้นที่และระหว่างพื้นที่ในลักษณะการข้ามพื้นที่ การเชื่อมโยงพื้นที่การทำงานให้เกิดการขยายตัว การแลกเปลี่ยนและการเสริมหนุนการทำงานซึ่งกันและกัน อย่างไรก็ดี การทำงานในลักษณะเครือข่ายจำเป็นต้องสร้างกระบวนการเรียนรู้การทำงานร่วมกับภาคส่วนอื่นๆ เพื่อก่อให้เกิดพลังแนวร่วมในการทำงาน และจำเป็นต้องมีการกำหนดแนวทางการบริหารจัดการการทำงานของเครือข่ายเพื่อเชื่อมประสานให้ลูกข่ายได้เรียนรู้กันอย่างทั่วถึง

9. นอกเหนือไปจากการทำงานแบบเครือข่ายที่เป็นผลให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืนของกิจกรรมด้านการพัฒนาสังคมและการจัดสวัสดิการแล้ว การขยายขอบเขตประเด็นเนื้อหาในการทำงานไปยังกิจกรรมอื่นๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนาสังคมและการจัดสวัสดิการอย่างครบวงจรก็ถือเป็นอีกหนึ่งลักษณะการทำงานที่เกิดขึ้นในพื้นที่ที่มีการบูรณาการงานด้านการพัฒนาสังคม

10. อย่างไรก็ตาม การทำงานด้านการพัฒนาสังคมและสวัสดิการสังคมในพื้นที่ชุมชนซึ่งถือเป็นกิจกรรมของภาคประชาชนในการแสวงหาแนวทางการสร้างหลักประกันความมั่นคงในความเป็นมนุษย์ จำเป็นต้องมีวิธีคิดเกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งที่เกิดขึ้นจากภายในชุมชนมากกว่าการรอคอยความช่วยเหลือจากภายนอก ซึ่งพบว่าทุกกลุ่มกิจกรรมมีเป้าหมายในการทำงานที่นอกเหนือจากความสำเร็จในเนื้อหาหรือกิจกรรมที่เกิดขึ้นก็คือ การพึ่งตนเองได้ โดยการพึ่งพาตนเองดังกล่าว สิ่งที่ชุมชนให้ความสำคัญก็คือการรู้จักสร้างและใช้ทุนทางสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งทุนทางวัฒนธรรมเป็นต้นทุนและเป็นเครื่องมือในการทำงาน ซึ่งทุนดังกล่าวเป็นทุนเกิดขึ้นและมีอยู่ควบคู่ไปกับวิถีความเป็นอยู่ ดังเช่นกรณีกลุ่มสวัสดิการด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้ทุนทางวัฒนธรรมสร้างวิถีเพื่อการอนุรักษ์ ดูแลทรัพยากรธรรมชาติ และนำผลที่เกิดขึ้นมาสร้างเป็นบทเรียนแห่งการเรียนรู้ของผู้คนในสังคมให้กลายเป็นวัฒนธรรมของชุมชนที่เรียนรู้ถึงการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติ

แม้ว่าที่ประชุมจะมีข้อคิดเห็นที่เกิดขึ้นจากเวทีการประชุมดังกล่าวที่ถือว่าเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนให้เกิดการบูรณาการการทำงานด้านการพัฒนาสังคม แต่ที่ประชุมก็ยังคงมีข้อห่วงใยต่อสถานการณ์และแนวทางการบูรณาการการทำงานร่วมกัน โดยสามารถจำแนกประเด็นข้อห่วงใยได้ดังนี้

ข้อห่วงใยที่มีต่อการบูรณาการการทำงานด้านการพัฒนาสังคม

1. แม้ว่ากิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนเป็นกิจกรรมที่มีลักษณะจิตอาสาหรือเป็นงานอาสาสมัครเป็นส่วนใหญ่ก็ตาม แต่ก็คงปฏิเสธไม่ได้ว่าการดำเนินกิจกรรมจำเป็นต้องมีงบประมาณเพื่อใช้ในการดำเนินกิจกรรม สิ่งที่มีผู้เข้าร่วมประชุมแสดงความกังวลก็คือ วิธีคิดเกี่ยวกับการดำเนินโครงการยังเน้นการพึ่งพาทุน (ตัวเงิน) จากภายนอกมากกว่าการใช้ทุนในพื้นที่ ซึ่งในหลายพื้นที่ได้กล่าวถึงงบประมาณในลักษณะที่เป็นเงื่อนไขความสำเร็จมากกว่าการให้ความสำคัญต่อทุนทางสังคมที่มีในตัวเงิน ประกอบกับหน่วยงานภาครัฐมักจะมุ่งสร้างผลงานที่เป็นรูปธรรมมากกว่ากระบวนการเรียนรู้ ทำให้การอุดหนุนงบประมาณเป็นการสร้างกิจกรรมที่ขาดการเรียนรู้กับพื้นที่ และมักเป็นกิจกรรมที่ไม่เน้นความยั่งยืนหรือการขยายผล

2. ในหลายกลุ่มมีการพูดถึงความสำเร็จของการดำเนินงานที่มีผลมาจากตัวบุคคล ซึ่งบางพื้นที่ บุคคลเหล่านั้นเริ่มไม่ได้รับการยอมรับ และอาจนำมาซึ่งปัญหาในการดำเนินงาน เช่นกรณีการทำงานขาดความโปร่งใส หรือการผูกขาดการทำงานที่ไม่สร้างการมีส่วนร่วม ดังที่ได้กล่าวข้างต้นแล้วว่า หากปัจจัยความสำเร็จคือตัวผู้นำ นั้นหมายความว่าปัจจัยดังกล่าวก็อาจส่งผลต่อความล้มเหลวในอนาคตได้ หากไม่มีกระบวนการสร้างผู้นำรุ่นใหม่หรือตัวแทนที่จะเข้ามาสืบสานการทำงานต่อไป

3. จำเป็นต้องมีการทบทวนเนื้อหาและลักษณะการดำเนินกิจกรรมบางกิจกรรมที่มีอยู่ ทั้งนี้เพราะกิจกรรมที่ดำเนินการอยู่อาจเกิดความไม่มั่นคงขึ้นในอนาคตอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ดังกรณีกิจกรรมสวัสดิการผู้สูงอายุที่มีแนวโน้มว่าจะมีภาระค่าใช้จ่ายการดูแลผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ

4. การทำงานด้านการพัฒนาสังคมในพื้นที่ชุมชนเป็นลักษณะการทำงานแบบอาสาสมัคร โดยผู้ที่มีจิตอาสาต้องการสร้างการเปลี่ยนแปลงเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีในพื้นที่ชุมชน การทำงานดังกล่าวจำเป็นต้องได้รับการยอมรับและการเสริมหนุนอย่างต่อเนื่องจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งการทำงานที่ผ่านมามีลักษณะที่ห่างจากหน่วยงานภาครัฐ เป็นการทำงานที่ขาดการสื่อสาร การประสานงาน และการสร้างความร่วมมือในลักษณะหุ้นส่วนการทำงาน เป็นการทำงานอย่างแยกส่วน ทำให้อาสาสมัครเกิดภาวะหมดแรง อ่อนล้า (Burn out) ประกอบกับคนรุ่นใหม่ให้ความสนใจกับงานดังกล่าวค่อนข้างน้อยทั้งนี้เนื่องจากความจำเป็นของภาวะทางเศรษฐกิจ ภาระด้านการศึกษา

นอกจากนี้ กิจกรรมที่ทำโดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ต้องอาศัยความมุ่งมั่น ความอดทนและตั้งใจจริงซึ่งพบว่า ผู้ที่ดำเนินการมักเป็นผู้ที่ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นแต่ไม่ได้เป็นผู้ที่ได้รับประโยชน์โดยตรง ขณะที่ผู้ได้รับประโยชน์กลับไม่ค่อยเล็งเห็นถึงคุณค่าและความสำคัญ กล่าวคือ การแก้ไขปัญหาเป็นคนต้นน้ำทำการรักษา อนุรักษ์ไว้ แต่คนปลายน้ำเป็นคนใช้อย่างขาดความเข้าใจและไม่ใส่ใจในการอนุรักษ์

